

KIRGIZ VE KAZAK TÜRKLERİNDE EVLİLİĞİN GERÇEKLEŞMESİ İÇİN EN ÖNEMLİ ŞART: KALİÑ

HARUN YÜCEL*

GİRİŞ

Ananeler, kültürün oluşmasında en önemli faktörlerdir. Bu faktörler belli insan topluluklarını birbirine bağlayan ve ortak bir kültür birikimi içinde yaşamalarını sağlayan ve karşılıklı anlaşmalarını kolaylaştıran âdetlerdir.

Tarih boyunca süregelen bu kültür unsurları; kuşaktan kuşağa, kulaktan kulağa aktarılarak günümüze ulaşabilmiştir. Tabii ki kaçınılmaz olarak günün veya devrin şartlarına göre de şekillenip farklılıklar göstermişlerdir. Ayrıca bu farklılıkların oluşmasında yaşam koşulları ve coğrafi etkenler de çok büyük etkileyici birer rol üstlenmiştir. Fakat unutulmamalıdır ki bu kültür unsurları uygulanış olarak kendini öz yapı itibarıyla korumuş; değişikliklere uğrasa bile tamamen başkalaşmamıştır.

İşte ben de bu çalışmamda, Türkler arasında evlenme gelenekleri içinde çok köklü bir geçmişe sahip olan **kalıñ** verme âdetini, Kazak ve Kırgız Türklerinde yeri ve önemine göre sınırlandırarak inceleyeceğim. Tabii yeri geldiğinde konuyu daha etraflıca aydınlatmak amacıyla güvendiğim; daha doğrusu Türkoloji alanında kendini ispatlamış ve çalışmalarıyla bu alana büyük hizmet vermiş Türkologların genellemelerine ve görüşlerine de yer vereceğim. Lâkin ilk olarak Kazak ve Kırgız Türklerinde kalıñ âdetine geçmeden önce, kalıñın bazı tanımlarını verip daha sonra da eski Türklerde kalıñ geleneği hakkında kısa bilgiler vermenin yerinde olacağına inanıyorum.

Kalıñ kelimesi, bütün Türk dillerinde müşterek ve çok eski bir sözcük olup G.J. Ramstedt'e göre bu kelimeye ilk defa Suçi kitabesinde rastlanmaktadır (İnan; 1988, 348).

---

* Muğla Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2009.

Kalıñ, karşılıklı bir akid ve hediyeleşmedir. Prof. Karutz'a göre Türkmenlerde "kalıñ anlaşması" karşılıklı bir akiddir. Aynı zamanda bir "hediyeleşme", onun deyişi ile bir (gegengabe) karşılıklı verme ve ödemedir. Evlenecek çocukların işlerini yoluna koyabilmeleri için yapılan bir yardımdır. Kız evi de ödemede bulunur çünkü bu bir prestij ve onur meselesidir. Ancak kız evinin ödemesi, yani "çeyiz" daha az olurdu çünkü kızın gitmesi ile kız evi, "bir kişi ile bir iş gücü kaybederdi." Oğlan evi ise bir kişi "yeni bir iş gücü kazanmış" olurdu. Bu Prof. Karutz'un kendi yorumudur (Ögel; 2001, 259-260).

Kalıñ, babanın oğullara, evlenme "payı"dır: kalıñ, "başlık" demek değildir. Geçen yüzyılda Türk illerinde araştırma yapmış olan İzazstrov, Grodekov ve Dingelstedt gibi folklorcu ve hukukçulara göre "kalıñ" şu demektir: "*Kalıñ, babanın sağ iken oğullarının evlenebilmeleri için verdiği paydır.*" (Ögel; 2001, 258).

Günümüzde bazı araştırmacılar kalıñın, başlık parasıyla aynı olduğunu söylemiştir ama kalıñın başlık parasıyla uzaktan yakından alâkası yoktur. Çünkü başlık parası, evlenecek kızı bir nesne olarak, para karşılığında edinilen bir ticarî mal gibi algılanmasına sebebiyet vermektedir. Oysa kalıñ, başlık parasından tamamen farklı olup evliliğin ilerlemesi için bir teminat ya da sigorta gibidir. Elbette her evlilikte boşanmalar olabilir fakat kalıñı ödenen kadından ayrılmak, güveye duygusal çöküntüsünün yanında ayrı yeten bir de ekonomik olarak çöküntü yaşamasına sebep olur. Bundan dolayı eşler arasında yaşanan kötü ve tatsız olaylardan sonra evlilik hemen kestirilip bitirilmez; çünkü güvey bilir ki bir daha yapacağı evlilik ona daha çok malî külfet oluşturacaktır.

Kalıñ, başlık gibi bir kız satışı ya da gelin fiyatı değildir. Türklerde kadın, bir eşya veya mal değildir. Bunun için de ödenen kalıñ bir gelin fiyatı olamaz; çünkü Türklerde kadın, evlilik hayatında bir köle olarak görülmüyordu. (Ögel; 2001, 259) Kalıñ, karşılıklı hediyeleşmedir. Kız, çeyizlerini kendisiyle birlikte oğlan evine hediye ederken, oğlan evi de aldığı bu hediyeler karşılığında kız evine daha çok at, koyun vb. hayvanlardan oluşan hediyeler armağan etmiştir. Kalıñı verilen gelin artık

oğlan evinin eşit bir üyesidir. Hunlarda büyük kardeş ölünce, ondan sonra gelen kardeş, ölen kardeşinin karısı ve çocuklarını, eğer dul isterse, alıp kendi ailesine katabiliyordu. Bu geleneği, 19. yüzyılda Ulu Yüz Türkleri ile Türkmenlerinde de görebiliyoruz. Bunun miras hukuku bakımından açıklanması ise şöyle yapılmıştır: Kalıñı verilen gelin, artık erkek ailesine mensup bir fert hâline gelmiş ve oğlan evi tarafından sahiplenilip kabullenilmiştir. Dolayısıyla ailedeki kişiler arasında, gelin ve çocukları üzerinde bir miras hakkı da doğmuştur. Bundan dolayı büyük kardeş ölünce, karısı küçük kardeşe düşmektedir(Ögel; 2001, 256).

Türkler tarih boyunca aile birliğine ve devamlılığına çok önem vermiştir. Aile, ırkın devamını sağlaması açısından ve toplumu ayakta tutan en önemli yapı taşı olması bakımından Türkler, aileyi ocakla özdeşleştirmiştir. Türk töresine göre her ocak ateşi, bir aile birliğinin göstergesidir ve ocaktaki ateşi bekleyen ve besleyen bir kadın her zaman vardır. Bu kadının, evinin huzuru ve devamlılığı için ocaktaki ateşi iyi düzenlemesi, o ocağın ömür boyu bolluk ve bereket getirmesi için çok önemlidir. Türkler arasında, birine cân-ı gönülden "**Ocağın sönmesin!**" denilmesi en büyük alkışlar içinde yer alır. Bu uğurda Türkler, ocağın dağılmaması için çok fazla gayretler etmiş ve toplumsal normlar içinde yükümlülükler oluşturmuştur. Bu bağlamda evliliğin gerçekleşmesi için başı çeken en önemli şart olan kalıñ meselesi, "**insanî ve ailenin bölünmezliği**" gibi yüksek düşünce ve hislere dayanmaktaydı. Bu görüşü, zamanımızdan 2150 yıl önce büyük bir Hun vezirinin ağzından duymuştuk. Hun veziri durumu gayet açık, kesin ve derin bir söyleyişle anlatmıştır. Ayrıca böyle kurulmuş bir aile sistemi, ordu ve devlet ilişkileriyle bağdaştırılmıştır. Çin'deki ailelerde görülen kötü örnekler ile de karşılaştırılmıştır. Bizce en doğru görüş budur. Ancak bunda, kalıñ ile veraset geleneklerinin bir rol oynamadığını söylemek de çok güçtür (Ögel; 2001, 257).

Ayrıca **kalıñ**, oğlun babasından alacağı bir haktır. Eski Türklerde, babanın oğlunu evlendirmesi kaçınılmaz bir vazifeydi. Baba eğer oğluna, evlenip bir yuva kurması için en önemli şart olan kalıñ hakkını vermezse oğul babasından bu hakkını zorla alma hakkına sahipti. Böyle bir durum ata'ya karşı asla bir saygısızlık ya da suç sayılmazdı. Eğer babanın imkanı yoksa veya yoksul ise oğlunu çalıştırabilir ve

kazandığı parayı da **kalın hakkına** yazabilirdi. Görülüyor ki nasıl olursa olsun, oğlunu evlendirmek babanın bir vazifesiydi (Ögel; 2001, 259).

Kalının eski Türklerde ne anlamlara geldiğini, ailenin yıkılmaması, ocağın sönmemesi için gelinle güvey arasında karşılıklı bir hoşgörü ve görünmez bir bağ kurduğunu ve evlenme çağına gelmiş gençlerin kalın verme geleneğiyle, bir nevi imece usulüyle yardımlaşarak, evlendirildiğini ifade etmeye çalıştım. Bunun yanında eski Türk toplumlarında kadının hiçbir zaman köle olarak çalıştırılıp ikinci sınıf insan muamelesi görmediğini, toplumda kadına daima değer verilip korunduğunu, ailenin eşit bir üyesi olduğunu ve kocası vefat ettiğinde bir kenara itilmeyip rızası olursa kocasının küçük kardeşiyle evlendirilerek tekrar sahiplenildiğini izah etmeye çalıştım. Şimdi ise makalemin başlığında belirttiğim gibi Kırgız ve Kazak Türklerinde evlenmenin en önemli şartı olan kalın geleneğine bağlı uygulamalardan bahsedeceğim.

Kırgızlarda evliliğin gerçekleşebilmesi için kalının verilmesi en önemli koşuldur. Eskiden kalın miktarı çok fazla olduğundan yeterli sayıda hayvanı veya diğer maddi serveti olmadığı için evlilikten mahrum kalan erkekler vardı. Yapılan araştırmalara göre kalının ortaya çıktığı ilk dönemlerde kalın, kızın babası ve ailesine değil; mensup olduğu boya verilmekteydi. Ancak daha sonra bütün boya verilmekten vazgeçilerek akrabalarına ve günümüzde de sadece kızın babasına verilmeye başlanmıştır. Aynı zamanda kalın miktarı, sadece güveyin babasından alınmaz; güveyin bütün akrabalarından, sosyal yardımlaşma ve dayanışma niteliğinde temin edilirdi. Bu gelenek daha sonraki zamanlarda kabile soyluları tarafından düğün vergisi şekline getirilmiştir. *Manas* destanından alınan aşağıdaki parça buna en güzel örnektir:

“Kırk çoro geldi deyt

Kırk cüz aydap geldi

Bu nemeni cilkılar?

Cakıttın elge salgan salığı

Aydap gelgen kalını.”

“Kırk yiğit gelmiş

Kırk yüz at sürüp getirmiş

Bu hangi atlar?

Cakıp ın halktan topladığı vergisi

Kanıkey için gönderdiği kalını”

(Abramzon; 1990, 234)

Kalıfın miktarı ve mahiyeti ailenin sosyal durumuna ve servetine göre değişmektedir. Eberhard'a göre Türk boylarında kalıfın miktarı bazen yüzlerce at veya binlerce koyun olabilmekteydi. Bunu Kırgızlarda da görmekteyiz; Çin kaynaklarında Kırgızların evlilik yaptıklarında kalıf olarak atlar ve koyunlar verdiklerinden söz edilmektedir (Biçurin; 1950, 351-353). Ama Kırgız toplumunun zengin tabakasını oluşturan **bay** ve **manaplar** arasında başlık parasının daha büyük miktara yükseldiği bilinmektedir. Kalıf ödenmeden düğün yapılmazdı. Kalıfın miktarı ne kadar yüksek olursa gelinin, güveyin ve ailenin itibarı da o kadar artmaktaydı. Kırgızlarda kalıf bir aile malıdır. Eskiden kalıf tamamıyla gelinin kaynatasının tasarrufuna geçerek onun diğer mal- mülküne karışır, kaynatası öldükten sonra da vârislerinin eline geçerdi. Kalıf verilen gelin artık erkek ailesinin bir ferdi olmuştur. Çin kaynaklarına göre Uygurlarda da kalıf malını kızın akrabası alırdı (İnan; 1998, 348). Zenginlerin tersine az gelirli aileler için başlık parası bazen birkaç tane hayvana kadar inebiliyordu. Genel olarak anne- baba kızları için zengin koca bulmaya çalışırlar; ama kendi erkek çocukları için çok kalıf istenmeyen, alımlı olmayan bir fakir kız bulmaya çalışırdı. Eserini 19. yy'ın sonunda kaleme alan bir gözlemcinin bilgilerine göre Kazaklarda kızları güzel olan aileler çok başlık isterdi; çünkü bazı aileler kızları sayesinde sadece maddi durumlarını iyileştirmekle kalmıyor, üstelik zengin bile olabiliyorlardı. Bu amaçla kimi aileler de kızlarının güzelliklerini korumak için evlenmeden önce onların ağır iş ve uğraşlardan uzak tutulması bir gelenek haline gelmiştir (Tabışaliyeva; 1998, 26). Kalıfı toplamada oğlanın anne- babası akrabalarından *koşumça* (yardım) alırlardı. Yani kalıf ödeme işi sadece güveyin babasına ait olmayıp bu işe akrabaları da aynı şekilde iştirak ederdi. Diğer taraftan kız için alınan kalıfın büyük kısmı da kızın anne- babasının akrabaları arasında aynı şekilde paylaştırılırdı.

Kalıfın miktarı ve türü bazen duruma göre değişebiliyordu. Mesela çiftçiler para olarak veya bazen tahıl olarak da ödeyebiliyordu. Kaşgarlı Kırgızlarda zenginler genelde kalıfı gümüş külçesi (cambı) şeklinde veriyorlardı. Söz konusu Kırgızlarda kalıfın en değerli kısmını *yaklar* oluşturmaktaydı. Kalıfın miktarı hakkındaki verilen çeşitliliği, bu konuda kesin bir miktarı söylemeyi zorlaştırmaktadır. Bu konu

genellikle güveyin maddi refahına bağlıydı. Halkın dar gelirli kesimi için kalının miktarı ne kadar az olursa olsun fakirler, hele hele hiçbir hayvanı olmayan *cataklar* için kalın ödemek çok zordu. Bu tür aileler düğünün getirdiği büyük harcamalardan dolayı yoksullaşmıştı. Dar gelirli ailenin kalın külfetini ancak yakın akrabalarının yardımı veya kalın ödeme usulünün taksitlendirilmesi yöntemi bu ekonomik yükü biraz hafifletiyordu. Kalın ödeme süresinin uzatılması bazen nikah anlaşmasının yapıldığı günden gelinin fiili olarak güveyin ailesine taşınmasına kadarki sürenin yıllarca uzamasına neden oldu. Özellikle ırgatlar, çobanlar ve yersiz- malsız fakirler çok zor durumdaydı. Bunların bazıları kalın miktarını biriktiremedikleri için evlenmeden ölürlere, pek çoğu da evliliği uzun yıllar boyunca ertelemek zorunda kalırdı (Aynakulova; 2006, 97).

Kırgızlarda kız istemeye yalnız erkeğin annesi, yengesi veya ablaları da gidebilir. Bu esnada başta ekmek olmak üzere beraberlerinde çeşitli yiyecek maddelerinden oluşan bir bohçayı da götürürler. Kırgız geleneğinde misafirler sofrada karşılanmaktadır. Bu nedenle kız istemeye gelenler daha önce kurulmuş sofraya otururlar. Sohbet esnasında konu kız istemeye getirilir. Bu teklif kız tarafınca uygun görülürse teklifi kabul ettiklerine işaret olarak kız istemeye gelenlerin getirdikleri bohça açılır ve ekmekleri parçalanıp sofraya konulur. Söz kesme esnasında gelin ve damat adayı bir araya oturtulur ve ikisine *pata* (dua edilir) verilir. Ancak dua okunmadan önce kalın meselesinin çözülmesi gerekir. Önceleri kalın kızın ailesi veya babasına değil; kızın ait olduğu tüm aşirete verilirdi. Daha sonraları sadece yakın akrabalarına sonunda da sadece kızın babasına verilmeye başlanmıştır. Kalın ödeme de sadece damadın babasının değil; bütün akrabalarının yükümlülüğü olarak sayılmaktaydı (Abramzon; 1990, 153).

“Kalın genellikle hayvanlarla bağlantı kurularak hesaplanır. Kırgızlarda 3, 5, 7, 9 gibi sayılar önemli olduğu için kalında bu rakamlar ön plana çıkmaktadır” (Moldo; 1992, 542).

Kazak Türklerinde kızla erkek tarafının anlaşmasıyla birlikte hediyeleşmenin ilk adımı da atılmış olur. Sonraki dönemlerde de hediye alışverişi karşılıklı olarak devam eder. Erkek tarafından bir grup, kız istemeye gider. Kızı istemeye giden

erkek tarafı, kızın babasına iyi cins bir at götürür. Kız tarafının istediği hediyeler, düğün için alınacaklar ve “kalım/kalıñ” hakkında konuşmalar yapılır. Kalıñ genellikle büyükbaş hayvan olur. Deve, hızlı at, pahalı halı, elmas kılıç, kürk vb. gibi değerli bir eşyayı kalıñ olarak verebilirler. Kızın babası da istemeden sonra oğlana “çapan” adı verilen bir giysi gönderir. Erkek ve kız tarafı her gidiş gelişte birbirlerine hediyeler verirler. Oğlan kimsesizse, parası yoksa kızı ister; ama başlık parası yerine kız tarafına gidip işçi olarak çalışır. Maddi durumu kötü olan aileler ise beşik kertmesi yaparlar. Böylece kız beşikteyken hazırlıklara başlanmış olur. Beşik kertmesi yapan ailelerde erkek tarafı kız tarafına başlık parası olarak büyük baş hayvan verir. Kız tarafı da yavaş yavaş çeyizi hazırlar. Zenginler genellikle beşik kertmesi yapmazlar (Çetindağ; 2007, 220).

Kazakistan’da kız istemeye çok kalabalık bir şekilde gidilir ve orada birkaç gün kalınır. Ancak kız evinde uyunmaz. Hatta uyuyan kimselerin saçı yastığa, kıyafetleri de yatağa dikilerek onlara ceza verilir. Kızın babası, kızını istemeye gelenlere “kiyit” adı verilen hediye ve sürü verir. Özellikle oğlanın babasına da üzerine binilen iyi cins bir at, “çapan” adı verilen geleneksel Kazak giysisi verilir. Kiyit, Kazaklarda hâlâ yaşayan bir gelenektir. Dünürlüğün asıl işareti sayılan kiyit, bir yakasına kunduz kürkü geçirilmiş giysi, kurt kürkünden yapılmış bir palto, güzel bir halı ya da kıymetli başka bir eşya olabilir (Köse; 2001, 135). Kiyiti genel olarak, Kazakistan’da kızı istemeye gelenlere verilen hediye olarak tanımlayabiliriz. Bu hediye, dünürlük ve akrabalık bağlarının pekişmesini sağlayan bir hediyedir. Kazakistan’da hediye alışverişi tek taraflı gerçekleşmez. Hem kız tarafı hem de erkek tarafı, yarışircasına birbirine en ağır hediyelerden verir. Hatta kız tarafı erkek tarafına göre daha çok hediye verir.

Kazakistan’da kızın babası kızını vermeye razı olursa karşılıklı hediyeleşmeler artarak devam eder. Ailenin büyüğü, kızı gerçek anlamda istemeye gider. İstemeye giderken de yine birtakım hediyeler götürülür. Kızı istemeye anne-baba değil; aileden büyükler gider. Eğer kız verilirse oğlanın babası o zaman gider ve düğün tarihi ile düğündeki hediyeler hakkında konuşulur. Ailelerin maddi durumuna göre az, orta ya da çok büyük hediyeler verilir. Maddi durumu iyi olan aileler

hediyeleri deve ve yavrusuyla bazen de at ve yavrusuyla gönderirler. Lâkin yoksul olan ailelerin erkek evlatları ise bütün bunları yerine getirmek için uzun yıllar çalışmak zorunda kalırlar ve genellikle kırk yaş civarında ancak kalifi miktarını biriktirip evlenebilirler.

Kazak Türklerinde eski Türk geleneğinden gelen ve rakamlara yüklenen sembolik anlamlar devam ettirilmektedir. Sosyal hayatın her aşamasında olduğu gibi evlilikte de kişilerin, hediyelerin tek sayıda olmasına dikkat edilir. Özellikle alınan hediye sayısının içinde mutlaka 7 ve 9 sayısının olması istenir. Bu şekilde alınan hediyelerin daha kutlu olacağına ve yeni evlilere uğur getireceğine inanılır.

Kazakistan'da kız, resmen istenmeye gidildiğinde ona baştan ayağa kıyafetler, yengelerine güzel kumaşlardan hediyeler alınır. Ayrıca koyun, at, inek gibi maddi durumlarına göre hediye ya da para götürürler. Kız verildikten sonra oğlan, kızı görmeye gider, giderken de kız tarafının istediği hediyeleri götürür. Hediyeleri götürdüğü zaman da oğlana kıyit verilir. Kızın babası oğlana çok pahalı giysi, at için malzeme veya büyük baş hayvan hediye eder (Çetindağ; 2007, 220).

Göçebe toplumlarda belki de en değerli hediye attır. Zorlu hayat koşullarında insanların en büyük yardımcısı at olmuştur. Sıkıntılar, engeller ve zorluklar daima at sayesinde atlatılmıştır. Bu sebeple Kazak Türklerinde de hesaplar at üzerinden yapılır ve özellikle eskiden Kazakistan'da durumu iyi olan aileler kız görmeye gittiklerinde kızın ailesine yardımcı olsun diye sürüyle at verirlerdi. Nitekim Aksoy da Kazaklarda "kalifi"nın at üzerinden hesaplandığını ifade eder. Çünkü Kazaklarda atın çok büyük bir saygınlığı vardır. Kalifi ödenmeden evlenme de olmaz. Bu sebeple erkek çocuk, küçük yaşlardayken babası da kalifi hazırlıklarına başlar (Aksoy; 1996, 101).

Kazakistan'da; oğlan, kızı ancak kalifi ödendikten sonra görebilir. Bu da kalifinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca Kazakistan'da kız, kalifi verilerek alındığı için nişanlıyken ölse bile yerine baldız alınır. Çünkü kalifi verilmiştir ve artık oğlan evine aittir. Eğer kızın kocası ölürse erkek tarafından biriyle

evlenmek zorundadır. Türkiye’de de bu gelenek zayıflamış olmakla beraber kırsal kesimlerde hâlâ böyle evliliklere rastlanmaktadır (Çetindağ; 2007, 220-221).

SONUÇ

Diğer gelenek göreneklerimiz gibi tarihten günümüze kadar süregelen kalıñ âdeti, çoğu Türk boyunda görülmektedir. Fakat ben makalemde kalıñ meselesini belli bir sınırlandırma dahilinde, Kazak ve Kırgız Türklerindeki uygulanış biçimlerini ele alıp incelemeye gayret ettim. Ayrıca bunun yanında konuyla yakından ilişkisi olduğunu düşündüğüm “*Türklerde kadının yeri ve önemine*” de yer vererek kalıñ âdetini daha etraflıca aydınlatmaya çalıştım. Kalıñ âdeti, anlaşıldığı üzere, mutlaka ilk zamanlardaki etkisini ve yapısını koruyabilmiş değildir; ama günümüzde artık mâlesef başlık parasıyla karıştırılmakta ve öyle öğretilmektedir. Ben de bu makalemde bu yanlış bilgi ve bilgi aktarımına karşı, **kalıñın aileler arasında tamamen bir hediyeleşme sistemi** olduğunu ve başlık parasıyla hiçbir ilgisi olmadığını açıklamaya çalıştım. Tabii böylelikle zihinlerde oluşan, “*Kalıñın başlık parasıyla olan ilişkisi nedir?*”, sorusuna ise başlık parası, kalıñın bir nevi bozulmuş hâli ya da yozlaşmış şeklidir, cevabımı uygun buldum.

KAYNAKLAR

ABRAMZON, S. M., (1999), “*Kırgızı i İh Etnogenetiçeskiye i İstoriko-Kulturmiye Suyazi*”, Kırgızstan Yay., Frunze.

AKSOY, Mustafa, (1996), “*Kültür Sosyolojisi Açısından Doğu Anadolu*”, İstanbul.

AYNAKULOVA, Gülnisa, “*Kırgızlarda Evlilik ve Evlenme Törenleri (Marriage and its Ceremonies in Kyrgyz Traditions)*”, Milli Folklor Dergisi, 2006, Yıl 18, Sayı 72, Sayfa 95- 106.

BİÇURİN, N. Ya., (1950), “*Sabraniye Svedeniy o Narodah, Obitavşih v Sredney Azii v Drevniye Vremena*”, İzdatelstvo AN SSSR, Moskva, Leningrad.

ÇETİNDAG, Gülda, “*Kazak Türklerinde Evlenme Geleneğine Bağlı Olarak Gerçekleştirilen Hediye Alışverişi Üzerine Bir İnceleme (A Research on Gift Practices Related to Marriage Tradition in Kazakh Turks)*”, Milli Folklor Dergisi, 2007, Yıl 19, Sayı 76, Sayfa 218- 231.

DEMİR, Cihangir, (2009), "*Türk Topluluklarında Evlenme Geleneği ile İlgili Bazı Uygulamaların Kütahya- Simav Yöresiyle Karşılaştırması*", www.türkoloji.cu.edu.tr

İNAN, Abdülkadir, (1998), "*Makaleler ve İncelemeler*", I. Cilt, TTK, Ankara.

KÖSE, Nerin, (2001), "*Kazakların Gelenek-Görenekleri ile İnanç ve Pratikleri*", Ankara.

MOLDO, Talip, (1991), "*Kırgız Tarihi, Uruuçuluk Kuruluşu, Türdüü Salttar*", Kırgızdar. Latin Harflerine Çeviren, Kencebay AKMATOV, Ed. Keneş CUSUPOV, Cilt: 2, Bişkek.

ÖGEL, Bahaeddin, (2001), "*Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*", Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

TABIŞALİYEVA, A., (1998), "*Otrajeniye vo Vremeni*", Bişkek.